

форми і можливості досягнення загального блага та ролі гуманістичних цінностей у цьому процесі. Важливо, однак, що відповіді на ці питання стосуються не абстрактного «сенсу життя», а сенсу життя конкретних людей, із конкретним життєвим досвідом, у конкретній історичній і культурній ситуації. Багаторічні дослідження у сфері гендеру та гендерної ідентичності радикально змінили маскулінно-нормативні терміни дискусії про реальність і цінність соціально-культурного досвіду для створення загальної картини світу і змусили визнати вплив гендерних відмінностей на соціальні інститути. Поліція у сучасному світі має вирішувати безліч проблем і всі вони посідають однаково чимне місце серед цінностей важливих для виживання людини у сучасному світі. Поінформованість представників поліції із найкращими світовими здобутками у цій сфері допомагає збагачувати світосприйняття світу, розвиває навички критичного мислення, спонукає бачити внутрішню логіку розвитку подій та привчає прогнозувати наслідки тих чи інших інноваційних ініціатив, що мають бути запропоновані поліцією суспільству.

Список використаних джерел

1. Skyba E. (2021). Gender challenges of modern societies. *Philosophy, Economics and Law Review*. Volume 1. n. 2. P. 18-24.
2. Skyba E. (2021). Philosophy of postmodernism as a theoretical justification of the women social value. *Scientific Journal of Polonia University* 38 (1-1), 294-303.

Вадим ПАЛАГУТА,
професор кафедри філософії
і педагогіки Національного
технічного університету
«Дніпровська політехніка»,
доктор філософських наук,
професор

РОЛЬ МЕТАЛОГІЧНИХ КОНСТРУКЦІЙ ПРИ РОЗУМІННІ СУТНОСТІ СОЦІОПОЛІТИЧНОГО

Наразі загальноновизнаною є думка, що металогіка вивчення всього різноманіття сучасного західного суспільства стала нормою для багатьох сучасних соціально-теоретичних досліджень. Можемо згадати акторно-мережну теорію «мереж та потоків» Дж. Ло, мережеві структури М. Кастельса, «перескладання соціального» Б. Латура, метафорику «текучої сучасності» З. Баумана та інших сучасних теоретиків. Зокрема, ще наприкінці минулого століття нідерландський історик ідей Ф. Анкерсміт висловлював ідею, що коли метафора та інші тропи усуваються від концептуалізації та не враховуються при побудові аргументації у сучасного політичного філософа,

тоді його думка неминуче вироджується в безглуздий хаос.

У цьому контексті особливе місце у сучасних соціально-політичних дослідженнях посідають теоретичні розробки Е. Лаклау, який суттєво поглибив вивчення соціальних і політичних феноменів та значно розширив сферу застосування арсеналу металогіки, аж до дослідження онтології соціального. Наприклад, у роботі, написаній разом із Ш. Муфф [1] була висунута новітня на той час теорія соціально-політичного дискурсу. Вона спиралась на дослідження антагонізму та гегемонії А. Грамши, владного дискурсу та дискурсивних практик М. Фуко та значимості символічного виміру у соціокультурному існуванні людини та мовного ланцюга того, що означає, та того, що означається (Ж. Лакан). У цій теорії соціально-політичного дискурсу було запропоновано зовсім по іншому розглядати феномени соціально-політичного як арсеналу дискурсивного. Дискурсивне є неосяжним полем лінгвістичних знаків, як свого роду матриця дискурсивності, що є сховищем знаків для нескінченного означення та формування смислів, варіанти якого актуалізуються згідно з динамікою розгортання соціально-політичних процесів. Треба додати, що коли Р. Якобсон досліджував роль металогіки в мовленні людини та в соціальному і культурному просторі, то прийшов до висновку, що кожна «мовленнева подія може розвиватися двома смисловими лініями: одна тема може переходити в іншу або за подобою (подібністю), або за суміжністю. Для першого випадку найбільш підходящим способом позначення буде термін «вісь метафори», а для другого – «вісь метонімії», оскільки вони знаходять свій найбільш концентрований вираз у метафорі та метонімії відповідно» [4, р. 252]. Більш того, вчений передбачив, що загострення протистояння між цими різновидами металогіки буде з часом загострюватися: «Конкуренція між двома механізмами поведінки – метафоричним та метонічним – проявляється у будь-якому символічному процесі, як внутрішньоособистісному, так і соціальному» [4, р. 254]. Більш того, згідно з точкою зору на значення металогіки Р. Якобсона, можна прийти до висновку, що метафора в сучасній соціокультурній та й і у соціо-політичній динаміці втратила своє колишнє значення, яке вона відігравала для більш образного світосприйняття минулих століть, що вчений яскраво продемонстрував на прикладі використання метонімічних конструкцій у житті і творчості письменника Г. Успенського і що знайшло своє відображення у фрейдівському тлумаченні символізму сну, а саме у дослідженні метонімічних «заміщеннях» та стисненнях синекдохи та метафоричних «тотожності та символізму» метафори [4, р. 254].

Не буде перебільшенням сказати, що на основі сприйняття мовленневих конструкцій при афазії, специфіки сприйняття «живого» слова у дітей та поетичної та прозаїчної творчості у митців, Р. Якобсон прийшов до дуже глибоких висновків до подальшої ролі металогіки як у кожної особистості, так і змін у використанні при мисленевих дій метафор та метонімії у соціокультурі в цілому й встановленні деяких імплікативних законів живого

мовлення. Відмінність між цими мовленнєвими феноменами тільки в ступені прояву і сприйнятті, а не в принципі. Вони мають однакову сутність, однак, яка постійно змінюється на рівні інтрасуб'єктивного розуміння, але із зберіганням базової структурної моделі. Тобто, постійно зберігається дуалізм діакронії та синхронії впродовж існування мовлення, де звукові зміни, які характерні для мови існують тільки завдяки тій обставині, що вони прийняті мовною спільнотою.

Отже, соціально-політичні процеси у сучасному суспільстві завжди мають ознаки антагонізму та гегемонії як сутності владних відносин. Зокрема, спираючись на ключові положення теорії гегемонії владної верхівки А. Грамши, основний зміст якої для сучасного суспільства має наступний зміст – як правити непомітно, неявно за допомоги рухомої рівноваги різних домінуючих в той чи інший час соціальних груп або угруповань. Інакше кажучи, як вміло користуватися так званою «м'якою силою» в інтересах малесенької частини соціуму, яка і володіє всіма механізмами влади. Це в повній мірі забезпечує «ненасильницький примус» для постійного контролю підлеглих груп проти їх бажання і потреб, але з їх згоди на рівні свідомості. Сучасна гегемонія за допомогою використання безмежних змістів матриці дискурсивності повинна гарантувати динамічний безперервний процес встановлення достатнього рівня «згоди» між більшістю та владною меншістю у сучасному суспільстві. З цього приводу Е. Лаклау іта Ш. Муфф наполягали на тому, що соціально-політичний дискурс – це «реальна сила, яка сприяє формуванню та становленню соціальних відносин» [1, р. 110].

Положення цієї теорії дискурсу під час дослідження суспільних соціально-політичних процесів дозволяють замість загальноприйнятих, стереотипних, досить формалізованих соціально-філософських та соціально-політичних понять та категорій, вводити поняття металогіки, які орієнтовані на поширене використання тропів, що досліджують особливості сучасного динамічного та рухливого стану суспільства. Оригінальність теорії дискурсу Е. Лаклау та Ш. Муфф забезпечували наступні положення. По-перше, кожна людська тотальність або колективна ідентичність, яка формує соціальні відносини, може бути зруйнована «полем дискурсивності». Це поле є надлишковим, тобто воно безмежне, як свого роду нескінчений резервуар лінгвістичних знаків, які можуть втілюватися в той чи інший момент в актуальний соціально-політичний дискурс та суттєво переформувати соціальні відносини [1, р. 113]. Але, якщо соціальні відносини розглядаються як дискурсивні конструкції, то і дихотомія «думка-реальність», де повинна використовуватись автологічна мова для розуміння соціальної реальності, вже зовсім не спрацьовує. І, згідно точки зору Е. Лаклау і Ш. Муфф, – синонім, метафора, метонімія та інші фігури речі розуміються тепер не як «форми думки, які додають додатковий сенс до основного, а як частина первозданної території, на якій будується все соціальне» [1, р. 110]. Тобто, тропи риторики мають в сучасності вже не лише рівень гносеології (логосу) – думка-мова,

мовлення, але виходить на новий рівень дослідження – на оригінальне тлумачення онтології або «природи» соціального. Воно було продовжено розглядатись у статті Е. Лаклау [2], де вчений приходиться до висновку, що соціальне як дискурсивне не лише суто антагоністично за своєю сутністю, але і має ознаки нескінченості, тобто, «будь-яка соціальна система (із своїми структурними компонентами – В. П.) обмежена, що її завжди оточує «надлишок значення», який неможливо опанувати, і, тоді, «суспільство», що уявляє собою єдиний та осягнутий об'єкт, та на якому засновані його приватні процеси, неможливо» [2, р. 24]. Таким чином, науковець доходить висновку, що соціальне повинно ототожнюватись із нескінченою грою відмінностей смислів, що втілюється в дискурсі і його практиках в широкому соціокультурному контексті, і який далеко виходить за його обмежене значення згідно постмодерністської дихотомії мова/лист. Наслідком цього панування дискурсу як сховища смислів і їх актуалізації є принцип неможливості фіксованого усталення значення, який Е. Лаклау називає «дискурсом психотика». [2, р. 24], що, на мій погляд, дуже точна характеристика сучасності. Більш того, для забезпечення злагоди і цілісності суспільства і гарантованості його інститутів, потрібно все ж таки здійснити, в кінцевому рахунку, цю неможливу фіксацію. Тим самим, вчений формулює антиномію для сучасного дискурсивного суспільства, а саме «соціальне – це не лише нескінченна гра відмінностей, а й спроба обмежити цю гру, приручити нескінчене, укласти в матрицю порядку, тобто спроба ухвалити «соціальне» як дискурсивне як сховища і актуалізації смислів та встановити гегемонію над ним. Як тероризм дискурсу розглядає цей мовний феномен К. Свасьян, який наголошує, що всяка річ є такою, якою вона називається, проте жодна з речей не може мати назву, якою вона є насправді.

Подальше розширення теоретичних розробок Е. Лаклау дозволяють краще розуміти складну палітру риторики як онтологічного явища. Зокрема, вчений значно розширив та поглибив це теоретичне бачення вже в теорії популізму [3]. Цю теорію, що також має назву теорії риторичної політичної онтології, науковець розробляв на протязі багатьох років. На думку соціального теоретика у сучасному масовому суспільстві, у риторичних політичних практиках дуже мало що є спільного з логічними законами мислення класичної риторики. Риторичної природи набувають скоріше соціополітичні процеси, які вбудовуються в концептуальний комплекс, що є для Е. Лаклау знаковим – *теорію гегемонії* як логіки структурації сучасного соціо-політичного поля. Це не лише пов'язано з тотальним впровадженням у соціополітичній сфері, ЗМІ, соціальними мережами сучасних моделей риторичного переформування несвідомого багатьох людей, тобто є суттєвим впливом на психіку людей, але ж і є формування тимчасових колективних суб'єктивностей або тимчасової тотальності. Тому розробки вченого присвячені концептуалізації політичного як системи тропів, тобто розглядаючи механізм популізму як спосіб розуміння онтологічної побудови політичної сфери в цілому, Е. Лаклау пропонує дискурс,

плаваюче означальне, гегемонію та риторику тропів. Розглядання цих аспектів сприяє вивченню механізмів функціонування суспільних дискурсів та наративів, які формують колективну і індивідуальну ідентичність та закладають базові цінності у людини.

У розробці цієї теорії вчений робить наголос саме на топологічну модель як засіб будівництва логічної моделі несвідомих процесів, які обумовлюють створення і особливості функціонування всіх знакових систем, що раніше досліджували у літературознавстві та філософії мови вже не лише раніше згаданого Р. Якобсона, але і П. де Мана та Ж. Женетта. Однак, основну увагу Е. Лаклау зосереджує навколо аналізу онтології соціального завдяки вивченню не стільки метафори, скільки метонімії, і однієї з найбільш вагомих для існування онтології соціального – синекдохи. Загальновідомо, що синекдоха – це різновид метонімії, яка передбачає перенесення значення з одного слова на інше на основі кількісних відношень: частина замість цілого, ціле замість частини, однаина замість множини, множина замість однини. Цей троп набуває значення в концепції популізму як фундаментальна логіка суспільства, яка втілюється переважно на несвідомому рівні масової суспільства. Але, у підсумку дослідник приходять до катахрези – фігурального найменування, що не може бути замінене на буквальне. Згідно з класичним розумінням катахрези має місце з'єднання слів в переносному значенні всупереч їх буквальних значень. Тому, на рівні сучасної соціополітики має місце логічна несумісність, абсурдність, нонсенс. Але, на думку Е. Лаклау, в межах соціальної онтології та теорії популізму це одне з ключових положень. Зокрема, цей підхід має загальне значення коли визнається, що будь-яке спотворення ґрунтується на необхідності виразити те, що буквальний термін просто зовсім не може передати. Більш того, катахрезу вже не можна розглядати як рівноцінною метафорі та метонімії, а потрібно розуміти як троп, який має відмінність від інших тропів тільки через онтологічну функцію – є функцією ключового тропа (master trope) [3, р.р. 86-90].

Треба зазначити, що автологічна мова з часом втрачає своє значення для аналізу глибинної сутності політичного, і, навпаки, катахрези, де присутнє поєднання логічно несумісних понять і смислів стає загальним правилом, яке краще дозволяє зрозуміти сучасні соціополітичні процеси. Тому і не дивує той факт, що такі катахрези як фукіанська «капіляри влади» або ролзівська «завіса незнання» давно увійшли в понятійний словник сучасної соціополітики.

Таким чином, у межах теорії популізму Е. Лаклау приходять до висновку, що сучасну владну гегемонію найкраще пояснює риторика тропів, яка спирається на метонімію, зокрема синекдоху і катахрезу. Згідно з його думкою, катахрези як ключове поняття соціальної онтології, визначає сучасний словник соціально-політичної риторики та всього його різноманіття дискурсу. Тому наразі лише через вироблення нових понять за допомогою металоґіки, зокрема метонімії, синекдохи і катахрези, можна краще зрозуміти складні антагоністичні феномени сучасної соціополітики.

Список використаних джерел

1. Laclau E., Mouffe Ch. *Hegemony and Socialist Strategy. Towards a Radical Democratic Politics* – London; New York : Verso, 2001. 198 p.
2. Laclau E., *The Impossibility of Society. Canadian Journal of Political and Social Theory*, vol. 15, no. 1-2 & 3, 1991, p. 24-27.
3. Laclau E., *The Rhetorical Foundation of Society*. New York : Verso, 2014. – 229 p.
4. Jakobson R., *Two aspects of language and two types of aphasic disturbances. Selected Writings*, vol. 2. *Word and Language*. The Hague – Paris, Mouton Publishers, 1971, p. 239 – 259.

Ірина ТРУБАВІНА,
професор кафедри соціальної
педагогіки Луганського
національного університету
імені Тараса Шевченка (м. Полтава)
доктор педагогічних наук,
професор,

**ДО УМОВ ІНТЕГРАЦІЇ ВПО В ПРИЙМАЮЧІ ГРОМАДИ
ЗАСОБАМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ І СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Проблема інтеграції ВПО до приймаючих громад пов'язана з необхідністю їх повноцінного життя після втрат унаслідок війни в Україні, розвитку громад і кожного її члена, створення умов для повноцінної реалізації людей навіть в умовах війни і постійного стресу, втрати життєвих перспектив [2]. Відомо, що інтеграція ВПО в громаду здійснюється після адаптації в нових умовах проживання, подолання розладів адаптації, що зазвичай здійснюється протягом 6 місяців після проживання на новому місці. Якщо з адаптацією більш-менш сьогодні закінчено, накопичено досвід її здійснення, державної, міжнародної гуманітарної, вітчизняної благодійної підтримки як задоволення базових потреб ВПО (житло, їжа, безпека) [3], то з інтеграцією багато питань.

Зазначимо, що під час адаптації людина з зони бойових дій і можливих бойових дій перебуває у стані кризової ситуації, часто має психологічні травми, загострення хронічних захворювань, багато втрат різного роду (близьких і знайомих людей, соціальних і професійних зв'язків, роботи, навчання, звичного мирного способу життя, налагодженого соціального середовища, сім'ї, житла тощо), тому може певний час потребувати соціальної підтримки, у т.ч. економічної, матеріальної, психологічної, соціальних послуг в СЖО, медичної тощо. Вона може не впоратися зі стресом і новими проблемами, бо нікого не навчали жити і працювати під обстрілами, в умовах